

Edward Rymar

Kilka mniej znanych rodów rycerskich ziemi gorzowskiej w średniowieczu

Nadwarciański Rocznik Historyczno-Archiwalny nr 15, 253-260

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Edward Rymar
Pyrzyce

Kilka mniej znanych rodów rycerskich ziemi gorzowskiej w średniowieczu

Kilka średniowiecznych rodzin rycerskich ziemi gorzowskiej, jak Horker¹, Marwitz², Strauss³, zaprezentowano w poprzednich rocznikach naszego pisma, przy innej okazji także rodzinę Rulicke⁴. Obecnie prezentacja kilku słabiej źródłami oświetlonych czy mniej rozrodzonych.

Dannewitz

Henning Dannewitz otrzymał w 1350 r. połowę wsi Kamień w ziemi gorzowskiej kupioną od Jana v. Perwenitz (zob. niżej), przy czym dowiadujemy się, że był również zobowiązany do posług wasalskich wobec margrabiego z tytułu lenna w Kłodawie. Ewentualne zaliczenie go do bardzo znanej w ziemi myśliborskiej rodziny de Damnitz wymaga udowodnienia⁵.

v. Laurenzdorf (Lamestorp?)

W 1337 r. w Smolnicy (Beerfelde) w ziemi mieszkowickiej Mikołaj de Laurenzdorf miał 7 łanów lennych. Zapewne to przedstawiciel *illi de Lamestorp*, rodu który wówczas miał 14 łanów we wsi *Llamenstorp*⁶, tj. Lorenzdorf (dziś Wawrów) w ziemi gorzowskiej znanej od 1319 r. Pewien Amelius Laurentzdorp, wikary kaplicy św. Urbana w kościele parafialnym Gorzowa 1385, 1390⁷ bez wątpienia z nazwiskiem pozwalającym na skojarzenie z Wawrowem (Laurentzdorf, Lorenzdorf), zwłaszcza skoro wieś stanowiła własność Gorzowa, to być może tamże przedstawiciel tejże mało znanej rodziny rycerskiej

-
- 1 E. R y m a r, *Początki Horkerów – rody rycerskiego ziemi gorzowskiej i myśliborskiej (XIV – XV w.)*, Nadawrciański Rocznik Historyczno-Archiwalny (dalej: NRHA) 1998 nr 5, s. 307-312.
 - 2 E. R y m a r, *Nowomarchijski rod Marwitzów w średniowieczu*, NRHA 10, 2003, s. 267-283.
 - 3 E. R y m a r, *Straussowie – rod rycerski Nowej Marchii (w ziemi chojeńskiej, myśliborskiej i gorzowskiej)*, NRHA 11, 2004, s. 267-277.
 - 4 E. R y m a r, *Rulkowie – ostatni grodzodzierzcy Santoka*, w: *Santockie zamki*, Gorzów Wlkp. 1997, s. 69-86.
 - 5 *Codex diplomaticus Brandenburgensis* (dalej: CDB), hrsg. A. F. R i e d e l, Berlin 1839-1869, Bd A XXIII, s. 52, XVIII, s. 465, gdzie jednak nazwisko brzmi: Damnitz. Rodzina von Damnitz (Damitz, Damis, Dampnitz, Domnitz i podobnie) znana od XIII w. w ziemi myśliborskiej pochodziła od Henryka de Damis, obecnego przy czynnościach margrabiów w latach 1299-1307; CDB XIX, s. 127, IX, s. 354, B VI, s. 530, a Roścink. Myśliborza w XIV-XVI w. głównym gniazdem rodziny, mającej też lenna w Rożańsku, Chłopowie.
 - 6 *Das Neumärkische Landbuch Markgraf Ludwigs des Aelteren vom Jahre 1337*, hrsg. L. G o l l m e r t, Mitteilungen d. Historr.-Statisti. Vereins zu Frankfurt a. O., Heft 2, 1862, s. 12, 21.
 - 7 R. E c k e r t, *Geschichte von Landsberg a.d. Warthe, Stadt u. Kreis, Landsberg 1890*, Teil II, s. 32; Archiwum Państwowe w Gorzowie (dalej: APG), Akta Miasta Gorzowa, dokumenty pergaminowe, sygn. 58.

Osterburg (Osterborgh)

Od XII w. to ród burgmanów hrabiów Osterburga w Starej Marchii (Fryderyk I i Henryk 1177, Fryderyk, Dietrich I, Henryk 1188, Dietrich II 1204–1233 i jego brat Henryk II 1212–26, Konrad 1247–1268, Fryderyk II wójt Tangermünde 1269, Dietrich III stolnik margrabiów i lennik w okolicach Osterburga 1281–1285, jego brat Henryk III także 1283, Tidemann także 1281–1282)⁸. W XIII w. pociągnęli z margrabiami za Odrę. Ulryk w 1290 r. świadkiem Albrechta III w Golinie myśliborskim przy nadaniu dla cysterek pełczyckich, już w 1280 r. wystąpił wśród rycerstwa Nowej Marchii. Bruning (I) w 1281 r. obecny przy nadaniu praw miejskich dla Myśliborza⁹. Rycerz Konrad pieczętował się w 1323 r. herbem wyobrażającym wieniec pięciu rombów¹⁰.

W 1337 w Kłodawie lenno 6 łanów ma Bruning (II) z Osterburga¹¹. Potem Osterburgowie tu nie występują, ale pozostawili chyba do czasów nowożytnych pamiątkę w postaci przysiółka Osterburg (dziś Sucha) k. Karska, znanego od XVIII w., będącego widocznie kontynuacją większej osady średniowiecznej. Koło tej osady u źródeł rzeki Kłodawki (Jeziornej) wyschłe już jeziora Gross i Klein Osterburgschen See są innym po nich śladem. Opodal wieś Spänig (dziś Więclaw) podobna jak wieś w Starej Marchii k. Osterburga (1375)¹².

Perwenitz

Perwenitzowie (w dokumentach też de Berwenitz, Berbenitz, Werbenitz, nawet zapewne Bersewitz), nosząc słowiańskie nazwisko, pochodzili chyba z kraju hawellandzkiego, gdzie wieś o tej nazwie, w pobliżu miejscowości Velten, Marwitz, Seegefild, Vehlevanz („Białowąs”?), a więc o nazwach identycznych jak nazwiska rodów rycerskich rozsiadłych w Nowej Marchii, które również stamtąd przybyły¹³.

W 1248 r. bracia Daniel i Eberhard zostali na zlecenie margrabiów brandenburskich lokatorami miasta Lychen w ziemi wkrzańskiej, przy czym świadkiem był Burchard z Vehlefan, syn Alberta wójta margrabiów w Spandau, znany z 1252 r. jako posiadacz ziemi widuchowskiej¹⁴. Ich potomek z gniazda rodowego przybyły z margrabiami do Ziemi Zaodrzańskiej, rycerz Jan, w 1278 r. był w Gorzowie przy lokacji miasta Barlinka, w 1281 r. przy nadaniu dla Myśliborza, może też w Chojnie przy nadaniu dla Trzcinaśka (jako *de Bersewitz*). Musiał od margrabiów otrzymać najpóźniej około 1278 r. jakieś lenno w ziemi gorzowskiej lub myśliborskiej. Może jego syn Arnold w 1287 r. był w Myśliborzu przy nadaniu dla Gorzowa¹⁵.

Na pewniejszym gruncie stajemy w 1333 r. Wtedy bracia Henryk, Gerhard i Mikołaj otrzymali od margrabiów Ludwika dochód we wsi Kamień k. Gorzowa. W 1334 r.

8 *Regesten der Markgrafen von Brandenburg aus askanischem Hause*, bearb. v. H. K r a b b o, Berlin 1910/1933, nr 421:1177 r, CDB A IV, s. 21: 1188 r., X s. 409, XXII, s. 364, B I s. 5, A VI, s. 400: 1233 r., XIV s. 3, XIV s. 10, XVI, s. 320:1269 r., A V, s. 42, B I, s.183, A VI, s.21, C I, s.10, A V, s.44

9 CDB XVIII, s. 65: 1290 r., C I, s. 10: 1280 r., XVIII, s. 441: 1281 r.

10 G. A. M ü l v e r s t e d t, *Abgestorbene Adel der Mark Brandenburg*, Nürnberg 1880, s. 133, tab. 70.

11 *Das Neumärkisches Landbuch*, s. 21.

12 J. P i e p e r, *Die Besiedlungsgeschichte des Soldiner Kreises*, Heimatkalender des Kreises Soldin 7, 1928, s. 68.

13 P. v. N i e s s e n, *Geschichte der Neumark im Zeitalter ihrer Entstehung und Besiedlung*, Schriften d. Vereins f. Geschichte der Neumark (dalej: SVGN) 1905, s. 176.

14 CDB, A XIII, s. 310. O Burchardzie z Velewant: E. R y m a r, w: *Widuchowa nad Odrą. Z dziejów dawnych i nowych, Widuchowa/Pyrzyce 1997*, s. 50.

15 CDB XVIII, s. 63, 440, XIX, s. 66, *Regesten*, nr 1417.

ten sam widocznie Mikołaj (Claus) z Bertoldem tamże inne pozyskał dochody. Z *Księgi ziemskiej* z 1337 r. dowiadujemy się, że w tej wsi ród miał 8 łanów lennych. Ale nie tylko tam, skoro w Tarnowie pewien *Berbenitz* miał 8 łanów, *Stenevitz* zaś w *Dorstede* 8, co zapewne oznacza, że Perwenitzowie mieli po 8 łanów w Stanowicach i Tarnowie, bo rodzina *Stenewitz* nie jest znana. Do tego dojdzie jeszcze Henning *Werbenitz* mający wówczas 8 łanów lennych w Kłodawie¹⁶. Jan de Perwenitz – więc może ten sam Henning, bo to inna forma imienia Jan – miał obowiązek służby lennej (konnej) z połowy Kamienia i sprzedał go Henningowi von Dannewitz, co 24 XI 1350 r. margrabia aprobował, przenosząc ten obowiązek rycerski do Kłodawy. Tego roku kolegiata myśliborska po tymże Henningu otrzymała 4 łany w Stanowicach¹⁷, bez wątplenia więc kościoła parafialnego. Ród widocznie wymarł, zmienił nazwisko lub przeniósł się w inne strony, bo później już nie występuje w Nowej Marchii rycerstwo tego miana.

Schönebeck

(Schonenbeke, Sconebeke, Schünbeck, Schowenbecke, Swanebeke)

Zapewne z Saksonii pochodził Jan de Schonebek, Krzyżak w Prusach (1301), może z okolic Magdeburga, gdzie w 1223 wystąpili bracia Dytryk, Wolbert, Chrystian, ale też wśród magdeburgskiego patrycjatu Jan i Rudolf (1244), Bruno (1280).¹⁸ W 1248 r. klasztor żeński pod Trzciniem zlokalizowano w Sconenbeke („piękny potok”). Przeniesiono go jeszcze w XIII w. do Cedyni lub Marianowa w ziemi stargardzkiej. R. Klempin snuł w XIX w. domysł, że może to późniejsze Różańsko (Rosenthal), w którym siedziała rodzina rycerska Schönebecków, która może przyjęła nazwisko od tej zaginionej wsi, a z zakonnicami ród przeniósł się do nowej lokalizacji klasztoru w Marianowie (już jesienią 1248), skoro i tam wieś Schönebeck, dziś Dzwonowo¹⁹. Do tego w 1372 r. Myślibórz otrzymał prawo wyrębu w lesie *zu Schonebeke*, bliżej nieznanym w okolicy.²⁰ Mało to wszystko prawdopodobne. Konrad v. Sconebeke był przy czynności margrabiów Albrechta III (1300) i Hermana (1306). Chyba inny wystąpił w otoczeniu Ottona I szczecińskiego w 1320 r., w 1321 r. przy zatwierdzaniu werdyktu w sporze rodu Witte z cysterkami pelczyckimi obok panów Nowej Marchii w Choszcznie i Pelczycach, ale też w 1322 r. w Pyrzycach, w 1323 r. w Szczecinie²¹, był więc rycerzem pomorskim, chociaż w 1326 r. został wyznaczony do komisji rozjemczej w sporze pomorsko-brandenburskim na granicy między Pyrzycami i Lipianami. W 1337 r. w ziemi golenickiej Henryk miał 6 łanów w Dolsku, Heintz 6 łanów w Rożańsku; ród miał też dochody z opuszczonego grodziska na wyspie jez. Lipiańskiego (*curia dicta Werder*)²². Margrabiowie w 1350 r. przekazali na cele ołtarza w kościele kolegiackim w Myśliborzu dochód (z 8 łanów) *in insula que*

16 CDB A XXIV, s.16, 19, *Das Neumärkisches Landbuch*, s. 21 n. J. Z y s n a r s k i, przyjmując istnienie rodziny Werbenitz, kojarzył ją z wsią Wierzbica k. Myśliborza (*Kłodawa. Historia pewnej wsi*, Kłodawa/Herford 2000, s. 33).

17 CDB A XXIII, s.52, XVIII, s. 465, zob. też przyp. 5.

18 M. D o r n a, *Bracia Zakonu Krzyżackiego w Prusach w latach 1228–1309*, Poznań 2004, s. 246.

19 Tak C. G a h l b e c k, *Der Oder – Drage- Raum in voraskanischer Zeit*, Jahrbuch f. die Geschichte Mittel- und Ostdeutschlands, 45, 1999, s. 83.

20 *Pommersches Urkundenbuch* (dalej PUB), Stettin 1868-1936, Bd I, nr 464 i s.360, CDB A XIX, s. 481: 1372 r., P. v. N i e s s e n niejako wspierał ten pomysł okolicznością, że także k. Cedyni siedziała ta rodzina (*Die Anfänge der Stadt Schonfliess*, Mitteilungen, 1895, nr 13, s. 107).

21 CDB A XII, s. 484, 285; PUB V, nr 3369: 1320 r., VI, nr 3508, 3512: 1321 r., 3663, 3714: 1323 r., nr 3587: 1322 r.

22 CDB C II, s. 31; *Das Neumärkische Landbuch*, s.16, 17, 19.

jacet prope miasta Lipiany, które dawniej należały do wasali Konrada, Henninga i Mikołaja de Schonebeke zanim je ci kolegiacie sprzedali. Łany te leżały na wyspie Jeziora Lipiańskiego. Przypuszcza się, że istnieje związek herbu Lipian (trzy gwiazdy) z tą rodziną²³. Konrad udzielał w 1349 r. poparcia margrabiemu Ludwikowi po wystąpieniu Pseudo-Waldemara. Z braćmi Henningiem, Henrykiem i Albertem otrzymał za służby Małą Puszcę k. Grzymiradza. W 1350 r. nadano Wedlom, Mornerom i Uchtenhagenom wójtostwo zachodniej części Nowej Marchii wraz z dochodami z lasów, szczególnie które mieli Schonenbeckowie i Noppin²⁴. Za wierne służby i za poniesione straty oszacowane na 12 grzywien brandenburskich srebra Konrad w 1354 r. otrzymał też pobór bedy puszczańskiej; w 1355 r. ustanowiony kuratorem synów zmarłego Konrada v. Szachow.

W 1402 r. Henning hołdował Krzyżakom, nabywcom Nowej Marchii; w 1433 r. podpisywał akt konfederacji rycerstwa²⁵.

W imieniu rodu w 1454 r. hołdowali elektorowi brandenburskiemu, nabywcy Nowej Marchii: Mikołaj, Henning, Degenhart. Ten Mikołaj jako pan na Dolsku w 1456 i 1468 pozostawia na dokumencie pieczęć z herbem²⁶. Hans z Dolska w 1478 r. dowodził oddziałem w wojnie pomorskiej, w 1482 r. obecny przy załagadaniu sporu Myśliborza z Horkerami, w 1486 r. otrzymał list lenny na Dolsk z jeziorami Dolsk, Grzybno, potok „Bocznik” (Botzeschen), dochód z lasu k. Dolska, wieś Kamień Wielki, 6 łąnów w Tarnowie, które to włości posiadał już od ojca margrabięgo Jana²⁷, zatem od elektora Albrechta Achillesa (1470-1486). Były to więc tereny owej Małej Puszczy kolonizowanej po 1349 r., jeśli nie wcześniej. Jakub z Kamiennego Jazu w księstwie szczecińskim w 1490 r. sędzia dworski (Hofgericht) w Mieszkowicach, zwał się też z Orzechowa, miał też po przodkach 4 łąny i zagrodnika w Czachowie. (1499 r.) k. Cedyni, po nim w 1503 r. (jego synowie?) Gevert i Marcus²⁸. Do tej linii należał zapewne obok Marka Balzer I (1511)²⁹, ojciec Balzera II.

W latach 1496–1498 w rocie Piotra Podewilsa z 4 końmi Asmus von Schonebeck udał się z Bogusławem X zachodniopomorskim do Ziemi Świętej. Ponieważ wymieniono go obok Achima Wreecha,³⁰ być może to nowomarchijczyk o tym imieniu, znany od 1498. Wtedy bowiem pojawia się Asmus, syn Hansa, posiadacz Dyszna i Dolska, który należy już do rycerstwa zamkowego, czyli z prawem do posiadania zamku. Jako radca dworski elektora zobowiązany do służby wojskowej w 6 koni, w 1500 r. otrzymał dwór z 3 łąnami w Moryniu po Schlaberndorfach i ogólne potwierdzenie dóbr obejmujące dwa gospodarstwa i 16 łąnów w Moryniu wraz z lennem grodowym, dochodem z jezior Morzycko i Gniłe Ładkowo kupionym od Jakuba Schmidt, dalej 8 łąnów wolnych i sąd niższy (sołectwo) tamże, dochód 1/3 opłat z łęgów w mieście i inne pożytki, tak jak dotąd miał Hans Dobrichow z Łysogórek, od którego je kupił. Elektor nadał te dobra do współ-

23 CDB A XVIII, s.464, P. B i e n s, *Chronik der Stadt Lippehne*, Lippehne 1908, s. 28–34.

24 Konrad 6 I 1349 r. świadkiem nadania Barnówka Mornerom i Uchtenhagenom, CDB XXIV, s. 47, s. 49, XVIII, s. 126.

25 R. Eckert, dz. cyt., s. 79, II, s. 43; *Repertorium der im Kgl. Staatsarchive zu Königsberg i. pr. befindlichen Urkunden zur Geschichte der Neumark*, hrsg. P. v. N i e s s e n, SVGN 3, 1895, nr 166: 1405 r.

26 CDB A XXIV, s. 161, XIX, s. 383, 367

27 CDB *Continuatus*, hrsg. Raumer, Berlin, Bd II, s. 27, CDB A XIX, s. 407: 1480 r., XVIII, s. 497:1482 r., s. 496-7: 1481–1482 r., XXIV, s. 206: 1486 r.

28 U. W e s c h e, *Zur Geschichte des Amtsbezirks Wrechow*, Merseburg 1935, s. 17.

29 CDB A XIX, s. 415:1490 r., C II, s.439:1499 r.; U. W e s c h e, s. 17; tenże, *Die Familie von Schönebeck in Zachow*, Königsberger Kreiskalender 8, 1938, s. 135.

30 T. K a n t z o w, *Pomerania. Kronika pomorska z XVI wieku*, Szczecin 2005, t. II, s. 55.

nej ręki też jego ojcu Hansowi, swemu radcy³¹. Hans otrzymał w dożywocie list lenny na te dobra w 1503 r. po wykupieniu ich od syna. W styczniu 1510 r. na prośbę Asmusa elektor ustalił jego żonie Barbarze (v. Bredow z Kremmen z domu Friesack) dożywocie w postaci dochodu 72 guldenów z Morynia po powrocie męża z wojny w Polsce. Przy tej okazji zostali wymienieni jako współposiadacie lenna jego bracia: Achim, Kaspar, Hans II, Claus i Mateusz³². Bardzo interesujący i wart zbadania jest udział jego w jakichś wojennych zdarzeniach w Polsce. Asmus w 1511 r. dokupił od Bröckera i swych kuzynów Markusa II i Baltzera I łany chłopskie, karczemny i zagrodę zagrodniczą w Czachowie, w 1512 r. tamże od v. d. Zinne dom i dwór z 6 wolnymi łanami, 2,5 ł. karczemnymi, owczarnią, 3,5 zagrodnikami i innymi pożytkami, tego roku sprzedał Brachwitz wieś k. Treuenbrietzen już za Odrą³³; w 1517 r. otrzymał gospodarstwo chłopskie z 4 łanami w Goszkowie k. Mieszkowic. Czyni się go też posiadaczem Ostrowca i części Goszkówka³⁴. Karierę ukoronował urzędem landwójta Nowej Marchii (1526–1527)³⁵. Asmus w 1525 z braćmi był w posiadaniu 13,5 łanów i 4,5 zagrodników w Czachowie; zmarł ok. 1547³⁶. Ród z Kamienia W. i Dolska prosił w 1540 margrabiego Jana o list lenny na dobrazymane dotąd od cystersów z Mironic³⁷.

W 1506 r. we Frankfurcie studiowali Joachim i Kaspar Schonenberg „de Kemmyn”, zatem na pewno z linii Asmusa (synowie?). Ten miał potomstwo: córkę Urszulę, żonę Piotra v. der Marwitz z Grzymiradza (1517), Hansa III na Dysznie i Ostrowcu, też landwójta krajowego, ożenionego z Adelgundą v. Waldow z Pelczyc, przodka głównej linii panów na Dysznie, Moryniu (Gądnie), Ostrowcu³⁸, potem też na Tarnowie, Kamieniu, Warnikach, Dąbroszynie, Sulimierzu, Gizynie etc. Jego synem był Asmus II na Dysznie, Moryniu i Ostrowcu, ożeniony z Anną v. Waldow z Gleissen. W 1548 mowa o „Wielkim Lesie” (*grosse heide*) rodu w łęgach warciańskich na pograniczu z Tarnowskim Łęgiem³⁹, zatem to łęgi Kamienia i Dąbroszyna nad Wartą. Klaus na Kamieniu obecny na landtagu w Myśliborzu w 1553 r.⁴⁰, Asmus z Dolska 5 I 1560 zamienia z Marwitzami swe lenno w Stanowicach na ich część Tarnowa, czego świadkami Eustachy z Dolska, bracia Asmus, Eustachy, Henryk i Krzysztof⁴¹. Ród z Dolska i Kamienia w 1565 zobowiązany do lennej czterokonnej służby wojskowej, ponadto do 1-nokonnej z tytułu ekspektatywy na Sulimierz. Zapisano też w matrykule, że nie wymierzono dotąd służby z tytułu przejętych dóbr dawniej kolegiaty myśliborskiej, Tarnowa od domeny w Mironicach, Dąbroszyna i Warnik od joannitów z Chwarszczan⁴². Krzysztof na Dolsku i Kamieniu żeni się 24 XI

31 A. Hänsele, *Sechshundert Jahre Großcammin*, Die Heimat 1933, nr 9, CDB A XVIII, s. 265: 1498 r., XIX, s. 107: 1500 r., s. 108: 1500 r.

32 CDB XIX, s. 110, 112. Pochodzenie żony A. Böttcher, *Neumärkische Leichenpredigten in der Bibliothek der Marienkirche in Frankfurt*, SVGN 19, 1906, s. 40.

33 CDB A XIX, s. 114, 116, IX, s. 435. Jako z Morynia w 1514 r. ib. XIII, s. 303.

34 CDB A XXIV, s. 228: 1517 r., A. Böttcher, dz. cyt.

35 CDB C II s. 277, VI, s. 345.

36 U. Wesche *Die Familie*, s. 136.

37 C. Gahlbeck, *Zisterzienser und Zisterzienserinnen in der Neumark*, Berlin 2002, s. 440.

38 A. Hänsele, dz. cyt. (gdzie też późniejsze dzieje rodu); A. Böttcher, dz. cyt.; H. v. Redern, *Zur Geschichte der Familie von der Marwitz*, Berlin 1879, s. 110.

39 O. Kaplick, *Neumärkische Jagd- und Grenzverträge des 16. Jahrhunderts*, Die Neumark 1926, s. 86.

40 *Regesta Historiae Neomarchicae. Die Urkunden zur Geschichte der Neumark und das Landes Sternberg*, Märkische Forschungen XII, 1869, s. 301.

41 CDB A XXIV, s. 278.

42 C. Eickstedt, *Beiträge zu einem neueren Landbuch der Mark Brandenburg*, Magdeburg 1840, s. 45.

1568 z Klemencją Sack⁴³. W 1571 elektor wystawił list lenny dla Eustachego, Asmusa, Henryka synów Asmusa, Krzysztofa syna Klausa i Asmusa syna Hansa z powiatu gorzowskiego, Jakuba syna Baltazara z powiatu chojeńskiego⁴⁴.

W 1572:

– Henryk z Kamiennego Jazu ma w Łysogórkach opuszczone pola, w Czachowie w 1588 także 4 łany przed laty wykupione od chłopów bez konsensu władcy;

– Henryk (ten sam?) ma 2 łany w Gądnie i 6 w Moryniu, tyleż w Czachowie;

– Krzysztof w Kamieniu 19 łanów, w tym 6 chłopskich, w Tarnowie 5 łanów, w Dąbroszynie 12;

– Eustachy z Dolska ma tam 14 łanów, folwark w Sulimierzu, 12 łanów w Warnikach;

– Asmus brat Eustachego 14 łanów w Dolsku; 12 w Dąbroszynie;

– Asmus (ten sam?) 7 łanów w Ostrowcu, 10 łanów w Dysznie, w tym 4 plebańskie i 2 chłopskie, oraz od 1586 dokupione 4 bez konsensu⁴⁵.

W 1588 stwierdzono że Joachim z Dolska 2 łany chłopskie dołączył bez konsensu do swego majątku⁴⁶. Syn Asmusa Hans II na Dysznie, żonaty z Modestą von der Marwitz, ojciec Askaniusza, Bernda, Doroty, Asmusa, Jerzego⁴⁷. Linią Henryka z Czachowa i Kamiennego Jazu tu nie interesujemy się⁴⁸. W 1620 wystąpił Henryk jako syn zmarłego Asmusa z Dolska, dalej w 1625 Hans, Bastian, Kaspar i Claus synowie zmarłego Asmusa Młodszego z Dyszna, Eustachy syn Jakuba z Dolska. Syn Henryka Asmus był w 1643 zmarłym i Jost Henryk syn zmarłego Krzysztofa Fryderyka z Dolska jest już głową rodu⁴⁹.

W tarczy herbowej w górnym polu dwie postaci kobiece⁵⁰. Potwierdzenia wymaga pogląd, że z rodu tego pochodzili również polscy Szembekowie, którzy wydali prymasa, kanclerza wielkiego koronnego, biskupów, ministrów I i II Rzeczypospolitej. Warto w tym miejscu dodać, że jeden z nich, Bogdan (ur. 1880) działacz społeczny i narodowościowy zmarł w Gorzowie Wlkp. 30 III 1956. Bartłomiej Schöne(n)berg, landreiter okręgu lipiańskiego, hołdował elektorowi Fryderykowi II w 1454 roku⁵¹. Jego czyni się ojcem polskiego Bartłomieja Szembeka. Wiadomo też, że pierwszy z polskich Szembeków, który w 1556 osiadł w Krakowie i za zasługi otrzymał indygenat oraz wprowadzony został do pocztu polskiej szlachty, to Bartłomiej. W herbie Szembek jednak trzy róże w żółtym pasie przecinającym ukośnie kożę w biegu, co nie wyklucza Schönebergów z Lipian Ale czy lipiański Schöneberg należał do Schönebecków? Wyprowadzenie wielce zasłużonego polskiego rodu Szembeków z rycerstwa nowomarchijskiego to wyzwanie dla przyszłego badacza.

Splinter

Ród przybył do Ziemi Zaodrzańskiej z Marchii Środkowej poprzez ziemię wkrzańską. Pewien Henryk Splint wystąpił w 1261 r. przy czynności margrabiego Ottona III w

43 *Regesta*, s. 414.

44 C. E i c k s t e d t, dz. cyt., s. 63, 66, 67.

45 H-G. O s t, *Die zweite deutsche Ostsiedlung im Drage-Küddow-Gebiet. 1 teil: Wandlungen im Siedlungsbild eines Abwanderungsgebietes*, Leipzig 1939 (Deutschland und der Osten, Bd 14), s. 65, 67, 70, 72, 78, 93, 95.

46 Tamże, s. 65, 80.

47 A. B ö t t i c h e r, dz. cyt., s. 40.

48 Zob. o niej U. W e s c h e, *Zur Geschichte*, s. 18 n.

49 Losy rodu do 1733 r. opisuje U. W e s c h e, *Die Familie*, s. 135 n.

50 G. A. M ü l v e r s t e d t, *Abgestorbene Adel*, s. 83 n., tab. 50.

51 CDB XXIV, s. 161.

Stargardzie meklemburskim⁵². Śladem pobytu rodu w księstwie pomorskim może jest wieś Splinterfelde (od XVIII w. Jägersfelde), dziś Polesiny gm. Widuchowa, w której dochody w 1279 r. biskup kamiński. podczas pobytu w Rurce nadał Bellingom; a w 1280 r przy czynności księcia Bogusława IV obok komtura templariuszy z teje Rurki (w pobliżu Polesin!) wystąpił Adam de Splinterfeld⁵³. Ród osiadł jednak też w okolicy Gorzowa. Rycerz Werner Splinter wystąpił w otoczeniu margrabiego Albrechta III w 1295 r. w Chwarszczanach i Mieszkowicach, w 1297 w Mieszkowicach, w 1298 r. w Myślborzu, w 1299 r. przy nadaniu Cedyni Jagowom, w Mosinie k. Gorzowa, w 1300 w Kłodawie przy fundacji opactwa mironickiego⁵⁴, miał więc chyba wtedy lenno w Raclawiu, bo w 1337 r. tutaj „pueri Splinter”, czyli synowie Splintera, mieli 6 łanów lennych. Byli to synowie Luthera, bo tego roku kuratelę nad nimi po śmierci ich stryja Henninga margrabia, poruczył Wilkinowi Horkerowi z Wawrowa. Ostatnim śladem rodziny jest wzmianka z 30 XII 1368 r. Po śmierci Elżbiety żony Mikołaja Sack, wdowy Splinter, Raclaw miał przejść na Wedłów z Krzywnicy⁵⁵. Pamiątką po rodzie w tej okolicy jest chyba nazwa założonej w XVIII w. wsi Splinterfelde (dziś Tarnówko), przeniesiona z wcześniejszej ovczarni⁵⁶.

de Stennewitz (ze Stanowic?)

Fritz (*Fritsoni*), mieszczanin (*civis*) Gorzowa, w 1319 r. zakupił od margrabiego dochody w młynie Spitz pod miastem, zapewne więc to on (bo *Fritzo de...emlinz?*) w 1320 r. był wśród gorzowian zawierających układ z cystersami w Paradyżu. Rodowód zagadkowy. Pochodził zapewne ze wsi Stanowice w ziemi gorzowskiej. Tamże w 1337 r. młyn własnością ołtarzy kościoła parafialnego w Gorzowie, a możliwe że rodzina (rycerska?) de Stennewitz miała 8 łanów lennych w jednej ze wsi okolicznych⁵⁷, bo w Tarnowie spotykamy zapis: Berbenitz [tj. >Perwenitz] ma 8, *Stenevitz habet in Dornstede pro servicio VIII*⁵⁸, co może oznaczać że Perwenitz i Stennewitz mają po 8 łanów w Tarnowie albo – że Perwenitzowie mieli po 8 łanów w Stanowicach i Tarnowie, co Stennewitzów eliminuje.

Stolle, (Stolz?)

W Stoltenbergh (potem Stolzenberg, dziś Różanki) w ziemi gorzowskiej w 1337 r. pewien Stolle miał 8 łanów lennych⁵⁹. Związek nazwy miejscowej z owym Stolle jest oczywisty. Trudno jednak jeszcze wytropić ród organizatorów wsi Różanki. Możemy obecnie zwrócić uwagę na Arnolda Stolle, rajcę Pełczyc (1315 r.)⁶⁰, i rodzinę Stoltenberg w ziemi chojeńskiej, gdzie Hene rajca Chojny (1426), i Kurt (rajca?) z Trzciska poręcza w Chojnie za zwolnionego z więzienia Drewsa Buthemana (1447)⁶¹. Błędnie kojarzono

52 P. v. N i e s s e n, *Geschichte*, s. 176, CDB B VI, s. 6.

53 PUB, II, nr 1139, 1151.

54 *Regesten*, nr 1614; CDB A XVIII, s. 69; PUB III, nr 1804; CDB B I, s. 217, A XVIII, s. 442, XIX, s. 67, XVIII, s. 370.

55 *Das Neumärkische Landbuch*, s. 21; CDB A XXIV, s. 25, XVIII, s. 140.

56 O. K a p l i c k, *Landsberger Heimatbuch*, Landsberg 1935, s.207, B. Schulze, *Besitz –und siedlungsgeschichtliche Statistik der brandenburgischen Aemter und Städte (1540-1800)*, Berlin 1935, s. 92.

57 CDB A XVIII, s. 376; *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, Poznań 1878, t. II, nr 1015, *Das Neumärkische Landbuch*, s. 22.

58 *Das Neumärkische Landbuch*, s. 22.

59 Tamże, s. 22

60 CDB A XVIII, s. 74

61 A. K e h r b e r g, *Erläuterter historisch-chronologischer Abriss der Stadt Königsberg in der Neumark*, 2 Aufl., Berlin 1724, s. 63; CDB A XIX, s. 363.

miejsowość Stoltenberg z zamkiem Stolzenburg k. Morynia⁶² i uważano, że ród Stolz spokrewniony z Mornerami bierze nazwisko od tego zamku⁶³, przecież znanego dopiero od 1368 r.

Zinnichtz (Cinnewitz Czynnitz. Zinnitz, Zinwitz)

Jan Zinnichtz posiadał w 1337 r. 6 łanów lennych w Galewie⁶⁴. Niedalekie Dzeduszyce w XVI w. dzielą się na 4 części, z czego 3/4 było w ręku rodu Zinnewitz, zatem identycznym z tym mało znanym z Galewa. Joachim z Dzeduszyca w 1539 układa się z margrabią Janem w sprawie polowań; Zinnewitz z Dzeduszyca w 1565 zobowiązany do lennej służby wojskowej 1-nokonnej⁶⁵. Joachim (Achim) z dwoma synami z Dzeduszyca otrzymał w 1571 list lenny, miał tu w 1572 10, łanów jednak w morgach liczone, bo wieś opustoszała, jego majątek i gospodarstwa chłopskie zamiast pomierzonych łanów mają nieco kampów w morgach liczonych, Jakub ma w każdym polu 30 morgi, chłopci w każdym polu na 2 łanach 6 morgów. Wolff Zinnitz w 1588 miał tam ponadto 3 łany zajęte chłopom bez konsensu władcy⁶⁶; zatem to wieś na nowo zagospodarowywana, zapewne dopiero niedawno poddano jej obszar karczunkowi. W 1608 były tu trzy majątki rycerskie rodu v. Zinnitz lub Zinnewitz, w 1617 1/4 część przez zakup przechodzi z rodu v. Ihlow na Kurda v. Stöer, inną część nabył od Kaspra v. Zinnewitz Dawid v. Marwitz z Zielina. Jeszcze 1693 3/4 wsi mają Wolf, Kaspar i Joachim v. Zinnewitz.⁶⁷ Potem przedstawiciele tego rodu już nieznanymi.

62 R. E c k e r t, dz. cyt., s. 95, a za nim inni do dziś.

63 O. B e i n, *Geschichtliches über Mohrin*, Königsberger Kreiskalender 18, 1970, s. 43 (za Königsberger Kreiskalender 1927).

64 *Das Neumärkische Landbuch*, s. 22.

65 G. S c h m i d t, *Die Familie von dem Borne mit den namensverwandten Geschlechtern*, Merseburg 1887-1889, Bd II, s. 540, V. v. E i c k s t e d t, dz. cyt., s. 47.

66 C. E i c k s t e d t, dz. cyt. s. 64; G.-H. O s t, dz. cyt., s. 92.

67 G. S c h m i d t, dz. cyt., s. 540.